

Esad Kurtović, *Iz povijesti dubrovačkoga zaleđa*. Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2018, 246 str.

Monografski obrađene srednjovjekovne teme rijedak su pothvat u Dubrovniku. Stoga knjiga Esada Kurtovića, ponajboljeg medievista Bosne i Hercegovine, predstavlja više nego dobrodošao prilog. Ovo je djelo priča iz Dubrovnika, iz dubrovačkih vrela, ali je također i priča o Dubrovniku iz specifične historiografske perspektive povjesničara iz Bosne i Hercegovine.

Ključ za razumijevanje bosanskoga srednjeg vijeka krije se u jedinstvenome dubrovačkom arhivu. U njemu je patuljasta ali uređena država, Dubrovačka Republika, ostavila traga o svojim stanovnicima, ali i o drugima, bližim i daljim susjedima. Ruka pisara često je bilježila brojeve, datume, količine, iznose novca i naravno, imena ljudi koji jedni druge tuže, ostavljaju nasljednicima svoje imanje, ali i dugove, započinju poslovne pothvate koji ponekad neslavno završavaju. Dubrovački pisari svjedočili su tim aktivnostima i bilježili ih u debele knjige, danas uglavnom malo kome čitljivim rukopisom. Takvim se vrelima poslužio Kurtović da pronade stanovnike Bosne i Huma od prije sedamsto i više godina.

Knjiga obiluje transkribiranim arhivskim gradivom i to je njezina velika vrijednost. U deset poglavlja, desetak prethodno objavljenih radova koji su za ovu priliku složeni i nadopunjeni, autor donosi priče o ljudima iz dubrovačkog srednjovjekovnog zaleđa. Poveznice s Dubrovnikom nisu samo arhivska vrela iz Državnog arhiva u Sponzi. Ovo je i priča o Dubrovniku, jer su cijela područja, koja su u srednjem vijeku bila pod vlašću bosanskih i humskih velmoža, naknadno integrirana u prostor Dubrovačke Republike.

Poglavlje o Bišću i Blagaju, rezidencijalnim mjestima bosanskih velmoža, korisno je za razumijevanje konteksta nastanka i uloge srednjovjekovne utvrde Sokolgrad u Konavlima.

Razvitak Osojnika kao graničnog mjesta jasnije se vidi i bolje razumije ako se prouči prvo susjedno naselje s druge strane granice, Grebci u srednjovjekovnoj župi Popovo. Autor je u drugom poglavlju rekonstruirao djeliće životopisa više desetina njegovih stanovnika, što je samo po sebi izuzetan pothvat.

Kultura putovanja u srednjovjekovlju, konkretnije, visoko rizične točke u prostoru mogu se bolje razumjeti nakon čitanja poglavlja o Kamenom brdu, dijelu itinerera i Dubrovčana i lokalitetu poznatome po razbojništvu.

Intenzivni gospodarski dodiri stanovnika dubrovačkog područja sa zaleđem vidljivi su u brojnim ugovorima, primjerice o prodaji ili davanju na ispašu pčela, volova, sitne stoke i magaraca, ali i u ugovorima o uzimanju stanovnika

zaleđa na službu ili nauk. Ti ugovori ponekad imaju i neočekivane dodatke iz kojih se može iščitati, primjerice, kolika je bila cijena opismenjavanja.

Pored poslovnih ugovora, jedan od važnih izvora za istraživanje srednjovjekovnog gospodarstva su kazneni spisi. Njima se Kurtović obilato koristio. Tu “crnu kroniku”, koja je zbog prirode izvora sačuvana u velikom obimu, valja ispravno tumačiti kao izuzetak, a ne pravilo u gospodarskim odnosima.

U izboru dubrovačkih tema su i dvije obiteljske priče, o Zlatarićima iz Goražda i Kristićima, trgovcima iz Kreševa. I jedni i drugi bili su uspješni poslovni ljudi. Radoje Kristić, s obiteljskim nadimkom Kozoje, bio je dubrovački građanin i uspješan trgovac srebrom. Da je živio koje stoljeće kasnije, njegova poslovna uspješnost, razgranata mreža suradnika i obiteljske veze vjerojatno bi se uklopile u profil jednog lazarina, pripadnika dubrovačke elitne građanske bratovštine.

U poglavlju o Kozoju, u jednoj značajnoj rečenici Kurtović otkriva ponešto i o svom viđenju istraživačkih preferencija većine bosansko-hercegovačkih povjesničara. Čini se da je zbog njihova slabijeg poznavanja načina stjecanja i uloge dubrovačkog građanstva, a dodala bih možda i zbog nerazumijevanja dvojnosti identiteta, Radoje Kozoje, kao “tuđinac”, bio pomalo ostavljen sa strane u bosansko-hercegovačkoj historiografiji.

Povjesničarima koji se bave načinom stjecanja zemljoposjeda velmoža bit će posebno zanimljivo poglavlje o posjedu Kosača na otoku Šipanu, konkretno, o njihovu vinogradu.

Najživopisnije poglavlje posvećeno je pticama, njihovu uzgoju, prodaji i lovu s tim plemenitim životinjama. Uzgojitelji i krotitelji lovnih ptica, vidi se iz vrela iz 14. i početka 15. stoljeća, bili su često Konavljani. Konavosko polje još je u prošlom stoljeću redovito poplavljivalo i zato je bilo idealno stanište za svakovrsne ptice, pa onda i za grabljivice, koje su na stijenama Sniježnice nalazile prikladna mjesta za gniježđenje.

Knjiga je opremljena kazalima mjesta i imena, a tekstovi su lektorirani po pravilima hrvatskoga jezika. U bilješkama i popisu literature zadržano je izvorno pismo bibliografske jedinice: latinica, ćirilica ili stara ćirilica.

Objavljivanjem probranih radova vrsnoga povjesničara Esada Kurtovića u izdanju domaćeg nakladnika, dubrovačkog ogranka Matice hrvatske, na primjeren je način hrvatskoj publici predstavljena bosansko-hercegovačka medievistika, temeljena pretežito na dubrovačkim arhivskim izvorima.

Rina Kralj-Brassard